

Rapport 2022 från kommittén för utbildning på forskarnivå

Analys av kvalitet och kvalitetsarbetet under 2021 samt redovisning av kvalitetsplan 2022

Dnr 1-414/2022

Fastställd 2022-04-25 (ordförandebeslut 2022:9)

Rapport från kommittén för utbildning på forskarnivå

Sammanfattning

- Kommittén för utbildning på forskarnivå (KFU) anser att KI:s forskarutbildning generellt håller en hög kvalitet.
- Examensenkäten, Exit poll visar en positiv utveckling i självupplevd kvalitet, t.ex. avseende generell nöjdhet, handledning, arbetsmiljö och kurser. Förekomst av trakasserier och diskriminering är den lägsta rapporterade nivån hittills.
- Institutionsledningarna och studierektorerna ger en positiv bild av forskarutbildningen på institutionsnivå: processer och rutiner fungerar bra, t.ex. rörande doktorandinflytande och ”Grönt ljus”, och man är mycket nöjd med införandet av VIS som uppföljningsverktyg.
- KFU har identifierat följande förbättringsområden:
 1. Att doktorander blir färdiga i tid
 - Aktivitet: I olika sammanhang informera om konsekvenser och krav och på sikt förändra attityder och kultur rörande längden på en forskarutbildning
 - Aktivitet: Sprida goda exempel på hur institutioner kan arbeta
 - Aktivitet: Utredda om förändringar behöver göras av regelverk/instruktioner avseende disputationer och avhandlingar
 2. Tid för forskarutbildning inom klinisk kontext
 - Aktivitet: Arbeta för riktlinjer/MoU med Region Stockholm för att tydliggöra parternas ansvar för doktorander anställda av Region Stockholm
 - Aktivitet: Arbeta för fler platser inom kliniska forskarskolor och se över (jämna ut) dimensioneringen av platserna över tid
 - Aktivitet: Fortsätta utredningen om hur forskar-AT ska ersättas då AT försvinner
 3. Bättre ”compliance” rörande digitala individuella studieplaner (ISP)
 - Aktivitet: Förbättra kunskapen kring syfte och nödvändighet av att ha en fastställd ISP
 - Aktivitet: Sprida goda exempel på hur institutioner kan arbeta
 4. Upplevd måluppfyllnad
 - Aktivitet: Utredda och införa en rutin som innebär att doktoranderna i samband med disputation reflekterar över sin måluppfyllnad. Syfte: att KI säkerställer måluppfyllnad och att sprida kunskap om vikten kring måluppfyllnad.

Underlag

Följande underlag har KFU utgått ifrån i sin analys och återrapportering:

Kvantitativa data:

- Statistik doktorandpopulation, nyantagna och studietid (källa: Ladok)
- Statistik individuella studieplaner (källa: ISP-systemet)
- Statistik kring antal utlysta doktorandplatser och söktryck (källa: Varbi)
- Statistik visstidsanställningar bland doktorander (källa: Primula)

Resultat utvärderingar/enkäter:

- Resultat från examensenkät, Exit poll, 2021 (dnr 1-304/2022)
- Sammanställning kursvärderingar 2021 (dnr 1-89/2022)
- Utvärdering av forskar-AT och de kliniska forskartjänsterna inklusive forskar-ST (dnr 1-801/2020)
- Fördjupad analys av tilldelningen avseende årets KID-utlysning (dnr 1-1057/2021)

Åtterrapporeringar:

- Sammanställning av forskarutbildningsprogrammets årliga rapportering (dnr 1-287/2022)
- Åtterrapporering Kurs- och programkommittén (dnr 1-89/2022)
- Åtterrapporering Disputationskommittén (KFU-möte 220406)
- Åtterrapporering handledarutbildningen (dnr 1-66/2022)

Övriga underlag:

- Sammanställning av de årliga samtalen mellan vicerektor och institutionsledningarna (dnr 1-126/2022)
- Student- och doktorandombudens rapport 2021 (dnr 1-393/2022)
- Bibliometrisk analys av doktorsavhandlingar (dnr 1-764/2021)
- KI:s riskanalys
- Rapport UKÄ:s temagranskning breddad rekrytering

Analys av kvaliteten

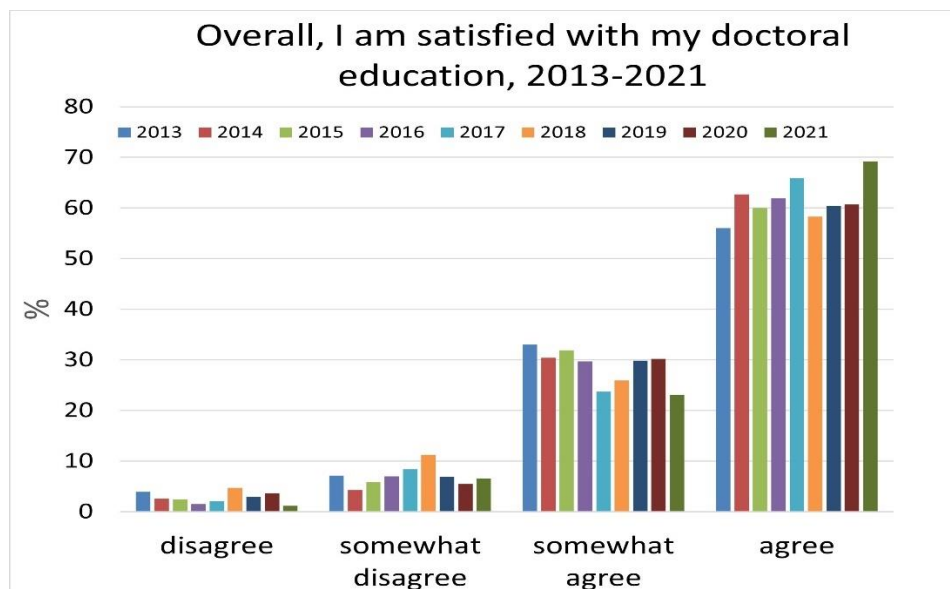
Examensenkäten Exit poll är ett viktigt uppföljningsverktyg för KFU. Ända sedan enkäten började skickas ut 2008 har det gått att se en positiv trend i olika kvalitetsaspekter. 2021 visade en ovanligt tydlig förskjutning mot mer positiva siffror i nästan alla aspekter som täcks av enkäten.

Citat från en av respondenterna:

“I am happy and proud PhD holder from KI. The working place, the courses and opportunities are beyond my expectations. Thank you :)”

Det går inte att peka på några enskilda satsningar och aktiviteter som generat denna utveckling utan det är ett resultat av att KI under mycket lång tid satsat på forskarutbildningen, så väl KFU, tidigare FUS, studierektorer på institutionerna och administrationen.

Exempel på resultat från Exit poll:

Definition av kvalitet och kvalitetsanalysens struktur

Hög kvalitet på forskarutbildningen kan definieras som att det finns goda förutsättningar för samtliga doktorander att nå examensmålen inom utsatt tid.

De förutsättningar som krävs för detta är: 1) god handledning, 2) kurser av hög kvalitet, 3) hög vetenskaplig nivå i forskningsprojekten, 4) bra forskarutbildningsmiljö, 5) lyckad rekrytering av doktorand, 6) bra och lika villkor råder, och 7) bra processer för uppföljning av doktoranderna.

Kvalitetsanalysen nedan struktureras utifrån dessa förutsättningar.

Handledning

Doktorandernas skattning av sina handledare i Exit poll är det främsta måttet på kvalitet i handledarskapet. Även om det fortfarande finns några doktorander som har upplevt svårigheter så är de allra flesta nöjda med sin handledning och vi ser allt bättre siffror. De senaste åren har trenden framför allt varit en förflyttning från ”somewhat agree” till ”agree” på frågor som ”I have received adequate supervision” och ”I can recommend my principal supervisor”, vilket är mycket positivt.

Det går också att utläsa ur Exit poll att handledarna i allt mindre utsträckning än tidigare bidrar till doktorandernas erfarenheter av trakasserier och diskriminering.

Bedömning av handledarens lämplighet inför inrättande av ny doktorandplats, s.k. ”Grönt Ljus” (infördes 2017 med vissa justeringar 2018). I dialogen med institutionerna framgår att de har avslagit ansökningar men att de anser att den största effekten är att olämpliga individer avstår från att söka. Även signalvärdet, dvs att det inte är en självklar rättighet att få handleda doktorander, har också haft betydelse.

Kurser

Den sammantagna bedömningen av KI:s forskarutbildningskurser är att de håller hög kvalitet. Det arbete som forskarutbildningsprogrammen i samarbete med kurs- och programkommittén och fakultetskansliet lagt ned under ett antal år verkar ha gett resultat: De sammanställda kursvärderingarna för 2021 visar att doktorandernas skattning av kursernas kvalitet och av i vilken grad kursernas lärandemål har uppnåtts ligger i genomsnitt på drygt 4 på en femgradig skala. I Exit poll 2021 syns även en tydlig uppåtgående trend vad doktorandernas skattning av så väl kursernas kvalitet som relevans.

Under 2020 och 2021 har de flesta kurser till följd av pandemin getts på distans och enligt kursvärderingarna har inte kvaliteten på kurserna påverkats av övergången till distansundervisning. Det är många kursgivare som även fortsatt kommer att ge sin kurs helt eller delvis på distans (41 kurser av 117 i kurskatalogen VT22).

Forskningsprojekten

För att en doktorand ska få en utbildning av hög kvalitet är det viktigt att forskningsprojektet är genomförbart med en ändamålsenlig omfattning och nivå för att kunna genomföras inom en fyra års utbildning, vilket ingår i bedömningen vid inrättande av en doktorandplats. Ett alltför omfattande projekt kan leda till att doktoranden inte blir klar i tid (se även ”Uppföljning av doktorandernas progress” nedan).

Det krävs en viss vetenskaplig nivå för att doktoranden ska kunna nå kunskapsmålen men det finns ingen direkt korrelation mellan en forskarutbildning av hög kvalitet och bibliometriska mått.

Forskarutbildningsmiljön

Doktorandinflytande

Enligt dialog med institutionerna fungerar studentinflytande bra på institutionerna. På central nivå tar studentrepresentanter i bl.a. KFU och kurs- och programkommittén ett stort ansvar och bidrar på ett värdefullt sätt till kommitténs arbete. Regelbundna möten mellan vicerektor och MF:s doktorandsektion och med doktorandombuden bidrar till ömsesidig respekt.

Tid för forskarutbildning i klinisk kontext

KI har identifierat begränsad möjlighet till klinisk forskning och forskarutbildning som en av de högst rankade riskerna.

Nettostudietiden¹ för doktorander som är anställda inom hälso- och sjukvården ligger på samma nivå som övriga doktorander (4,7 år i genomsnitt) vilket innebär att de verkar kunna lägga ned lika mycket tid på sin forskarutbildning som andra doktorander. Detta är dock självrapporterad data och det kan förekomma incitament för individer i denna grupp att överrapportera.

Ett annat mått är antal terminer som doktoranden varit aktiv i forskarutbildningen. 20 % av de kliniska doktoranderna har aktivitet i sin forskarutbildning under 16 terminer eller mer, dvs en femtedel hinner inte klart inom ”max-tiden” (enligt högskoleförordningen 8 år på halvtid) trots att vissa har påbörjat forskningsstudien innan de påbörjade utbildningen. Detta kan vara ett mått på brist på verklig tid för forskarutbildning.

I och med att detta är en högt rankad risk blir det ett prioriterat förbättringsområde.

Arbetsmiljön

I Exit poll finns en fråga om hur doktorander uppfattar arbetsmiljön i sin forskargrupp. Även här syns en tydlig positiv trend över tid. I frågan ”I enjoyed a good working environment within my research group” syns framför allt en förflyttning från svaret ”somewhat agree” till ”agree”. Idag svarar 70 % ”agree”, 20 % ”somewhat agree”, 8 % ”somewhat disagree” och 2 % ”disagree”. (Se även ”Lika villkor och jämställdhet” nedan)

Rekrytering av doktorander

Doktorandpopulationens storlek och sammansättning är inte i sig ett mått på kvalitet men är nyckeltal som följs årligen för att kunna analysera bakgrund till förändringar. Inga påtagliga förändringar i population kan ses förutom en tendens mot en större andel kliniska doktorander.

Pandemin har inte haft någon dämpande effekt på varken antal utlysta doktorandplatser eller på antal sökande till de utlysta doktorandplatserna. (2021 var det 57 sökande per annons vilket är en ökning jämfört med tidigare år).

Lika villkor och jämställdhet

Exit poll visar att andel doktorander som någon gång har upplevt ojämlik behandling, diskriminering, kränkande särbehandling och/eller trakasserier är lägre än någonsin, 11 %. I medarbetarundersökningar brukar inte doktorandernas svar rörande denna typ av frågor skilja sig från andra grupper på KI, vilket innebär att detta inte är något som är specifikt för doktorander.

Det har noterats att män är överrepresenterade bland de forskare som får KID-medel. Det har därför under 2021 utretts hur könsfördelningen ser ut bland de doktorander som sedan rekryterade till KID-projekten. Det visade sig att könsfördelningen bland doktoranderna inte skiljde sig från doktorandpopulationen i övrigt (ca 60 % kvinnor) och att det inte fanns något samband mellan handledarens kön och kön på den doktorand som de rekryterade.

UKÄ genomförde 2021 en nationell utvärdering av lärosätenas arbete med breddad rekrytering. KI var det enda lärosäte som genomgående inkluderade

¹ Nettostudietid = den faktiska tid som ägnats åt forskarstudier. Baseras på den aktivitet som doktoranden rapporterar in varje halvår. Exempel: 50 % aktivitet under 4 år ger en nettostudietid på 2 år.

forskarutbildning i sin självvärdering, vilket särskilt nämndes av UKÄ som något positivt. Breddad rekrytering till forskarnivån är något som inte tidigare har diskuterats i Sverige och det finns svårigheter, t.ex. är det svårt att bedöma vad som är bred rekrytering för gruppen utländska doktorander. För att framöver ha ett bättre underlag finns det från och med 2022 frågor i Exit poll om föräldrars utbildningsnivå samt frågor för att kunna skilja på svenskar med utländsk bakgrund från utländska doktorander, då detta är två helt olika grupper.

Uppföljning av doktorandernas progress

KI har ett väl utbyggt system för uppföljning av doktorandernas utbildning, med årliga uppföljningar och halvtidskontroll. I dialogen med institutionerna framgår att detta fungerar väl.

I och med att Universitetsförvaltningen under året utvecklat en applikation inom VIS² kan institutionerna nu lättare följa upp doktorandernas progress. Bland annat har det synliggjort att många doktorander missat/avstått från att gå den obligatoriska introduktionen, och aktiviteter har därmed genomförts för att åtgärda detta.

Implementeringen av ISP-systemet har pågått under ett par år men fortfarande är det många doktorander som ännu inte fört över sin ISP från papper till systemet. Dessa har dock fortfarande en ISP på papper. Ett allvarigare problem är att det i vissa fall tar väldigt lång tid innan de nya doktoranderna färdigställer sin studieplan med risk att de aldrig blir fastställda. Om en doktorand saknar en ISP innebär det att KI bryter mot högskoleförordningen och att grunden för uppföljning av doktorandens progress saknas. Detta är därmed ett prioriterat förbättringsområde.

Upplevd måluppfyllnad

Det är ett omfattande arbete på alla lärosäten att ändra attityder från fokus på forskningsproduktionen till fokus på måluppfyllnad. KI har kommit en lång väg men fortfarande kan det förekomma att doktorander inte riktigt förstår innebörden av examensmålen, vilket bland annat har synts i Exit poll.

KFU har tagit fram och genomfört stora delar av en åtgärdsplan med syfte både att öka kännedomen om målen och att förbättra måluppfyllnaden.

I Exit poll 2021 har färre än tidigare använt alternativet ”to a small degree” då de ska ange i vilken utsträckning de har nått respektive examensmål. Denna förbättring bedöms vara ett resultat av det arbete som gjorts. Det kan noteras att för målen som rör kunskap och förståelse upplever i princip alla att de uppnått målen i hög grad och det är endast de mål som är lite mer diffusa till sin karaktär som får blandade svar. Detta bedöms fortfarande vara ett förbättringsområde.

Studietid

Många doktorander blir inte färdiga i tid.

Om doktorand och handledare är överens om en förlängning kan det tyckas oproblemiskt, men det tyder ändå på ett systemfel om forskarutbildningen i vissa forskargrupper är mer omfattande än i resten av Sverige. Efter motsvarande 4 år upphör dessutom lärosätets försörjningsplikt och även om

² VIS = verksamhetsinformationssystem

handledarna har medel för att bekosta en förlängning finns ingen rätt till försörjning för doktoranden.

En fjärdedel av samtliga doktorander har en visstidsanställning efter att doktorandanställningens fyra år är utnyttjade, och ca 10 % har det längre än 1 år. Detta överensstämmer med Ladok där genomsnittliga nettostudietiden på några institutioner ligger på ca 5 år.

Ny lagstiftning är på gång vilket förväntas innebära att visstidsanställningar inte kan löpa längre än 1 år, vilket får konsekvenser för doktorander som inte hinner färdigt i tid. ”Worst case”-scenario är att 10 % av alla doktorander på KI framöver antingen blir ”inlasade” av misstag, eller tvingas slutföra sin forskarutbildning utan lön för att det inte finns någon tillgänglig anställningsgrund.

Detta är därmed ett prioriterat förbättringsområde.

Återkoppling och förbättring

Genomfört förbättrings- och utvecklingsarbete 2021

Förbättringsområde 1, 2021: Säkerställa måluppfyllnad och öka kunskap om examensmålen

Genomförda planerade aktiviteter:

- Webbinformation om hur målen uppnås med exempel på olika aktiviteter
- Översyn av engelska översättning av examensmålen enligt högskoleförordningen för en ökad förståelse av de olika målen
- ISP-systemet sätter fokus på mål
- Informationen till betygsnämnden har reviderats så att deras ansvar för att säkerställa måluppfyllnad är tydligare
- Infört populärvetenskaplig sammanfattning i avhandlingen
- Att doktorander inkluderas vid samverkan med det omgivande samhället har uppmuntrats och informerats om i olika kanaler

Resultat: Färre doktorander än tidigare angav i Exit poll 2021 att något av målen endast nåtts i låg utsträckning.

Förbättringsområde 2, 2021: Uppföljning av doktorandernas progress

Genomförda planerade aktiviteter:

- Fullföljt införandet av digitala individuella studieplaner (ISP)
- Återskapa applikation inom VIS i syfte att underlätta institutionernas överblick över doktoranderna och underlätta framtagning av statistik om forskarutbildning

Andra genomförda aktiviteter:

- Checklista och instruktioner för årlig uppföljning har tagits fram och publicerats på webben.

Resultat:

- Positiv återkoppling från studierektorerna. Att det nu finns bra underlag så att ett arbete har kunnat genomföras för att säkerställa följsamheten rörande deltagande i den obligatoriska introduktionskursen

Förbättringsområde 3, 2021: Utbud av kurser och andra lärandeaktiviteterGenomförda planerade aktiviteter:

- Utveckla mötena med programansvariga att även inkludera kollegialt granskande och lärande.
- Se över och förbättra informationen om kurser som ges av forskarutbildningsprogrammen i syfte dels att förenkla planering flera år framåt, dels att aktivitetsutbudet är mer heltäckande och attraktivt.

Andra genomförda aktiviteter:

- Ökad möjlighet till digitala inslag i kurser
- Utveckling av den obligatoriska introduktionskursen

Resultat:

- Ett ökat utbyte av kunskap mellan programmen och generellt positiva kommentarer från deltagarna i mötena

Förbättringsområde 4, 2021: Doktorandernas studietid

De planerade aktiviteterna har inte genomförts men nya aktiviteter planeras för 2022 och framåt, se nedan.

Förbättringsområde 5, 2021: JämställdhetGenomförda planerade aktiviteter:

- Ingå i beredningen av åtgärder för jämställdhets- och mångfaldsintegrering inom utbildning på KI, så att alla utbildningsnivåer vid KI arbetar synergistiskt mot samma mål

Andra genomförda aktiviteter:

- Utredning kring könsfördelning KID-medel
- Workshop i KFU kring breddad rekrytering inom forskarutbildning

Resultat: Handlingsplan fastställd***Genomfört förbättringsarbete vid sidan av de fastställda förbättringsområdena:*****Forskarutbildning i klinisk kontext (KI:s risk):**

- Ny forskarskola inrättad inom behandlingsforskning vilket innebär att en större andel kliniska doktorander ges bättre möjligheter att få tid för sin forskarutbildning.
- Utvärdering av forskar-AT och forskar-ST genomförd visar på att målen med denna verksamhet har uppfyllts.
- Utredning är påbörjad om hur forskar-AT ska ersättas då AT försvinner.
- Information i blanketten för rapportering av studieaktivitet har förbättrats så att det nu bl.a. finns exempel på hur kliniska doktorander rapporterar aktivitet med syfte att dessa data på sikt blir mer tillförlitliga.

Utveckling av det systematiska kvalitetsarbetet

- Beslut om att införa regelbunden granskning/utvärdering inom forskarutbildning med start 2025.

Minska risken för skuggdoktorandsituationer

- Beslut om att införa krav på antagning till forskarutbildning för tillträde till forskarutbildningskurser.

Identifierade förbättringsområden på kort och lång sikt**Aktivitetsplan för kommande verksamhetsår**

Förbättringsområde 1: Att doktorander blir färdig i tid		
Förväntat resultat/mål: Att fler doktorander än idag disputerar inom motsvarande 4 år på heltid.		
<i>Aktiviteter:</i>		<i>Ansvarig:</i>
1	I olika sammanhang informera om konsekvenser och krav och på sikt förändra attityder och kultur rörande längden på en forskarutbildning	KFU / UF
2	Sprida goda exempel på hur institutioner kan arbeta	KFU / Vicerektor
3	Utreda om förändringar behöver göras av regelverk/instruktioner avseende disputationer och avhandlingar	KFU

Förbättringsområde 2: Tid för forskarutbildning inom klinisk kontext		
Förväntat långsiktigt resultat/mål: Fler kliniska doktorander blir färdiga efter maximalt 8 år samt att färre anger bristande tid vid framtida uppföljning av kliniska doktorander.		
<i>Aktiviteter:</i>		<i>Ansvarig:</i>
1	Arbeta för riktlinjer/MoU med Region Stockholm för att tydliggöra parternas ansvar för doktorander anställda av Region Stockholm	KFU / vice ordförande
2	Arbeta för fler platser inom kliniska forskarskolor och se över (jämna ut) dimensioneringen av platserna över tid	KFU
3	Fortsätta utredningen om hur forskar-AT ska ersättas då AT försvinner	KFU

Förbättringsområde 3: Bättre "compliance" rörande digitala individuella studieplaner (ISP)		
Förväntat resultat/mål: Alla doktorander har en fastställd digital ISP		
<i>Aktiviteter:</i>		<i>Ansvarig:</i>
1	Förbättra kunskapen kring syfte och nödvändighet av att ha en fastställd ISP	KFU / Vicerektor
2	Sprida goda exempel på hur institutioner kan arbeta	KFU / Vicerektor

Förbättringsområde 4: Upplevd måluppfyllnad	
Förväntat resultat: Alla anger i Exit poll att de uppnått samtliga examensmål till stor grad.	
<i>Aktivitet:</i>	
1	Utreda och införa en rutin som innebär att doktoranderna i samband med disputation reflekterar över sin måluppfyllnad. Syfte: att KI säkerställer måluppfyllnad och sprider kunskap om vikten av måluppfyllnad.
	<i>Ansvarig:</i> KFU

Förbättringsområden utanför KFU:s mandat

För att KFU ska kunna genomföra aktiviteter i syfte att komma åt risken för bristande tid för forskarutbildning inom klinisk kontext måste Region Stockholm ta ett stort ansvar.

Institutionerna efterfrågar bättre digitala processer för beslut och rapportering inom forskarutbildning. KI behöver direktiv, information och instruktioner kring hantering av elektroniska signaturer samt gemensamma system för beslut och rapportering så att blanketter kan avskaffas. Ansvar ligger på UF.

Regelverket för indragning av resurser för doktorand behöver revideras. UF ansvarar och rektor beslutar.